

ԲԱՆԲԵՐ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԻ

ISSN 1829-054X

Matenadaran
Mesrop Mashtots Institute of Ancient Manuscripts
and “Friends of the Matenadaran” Benevolent Fund express their
gratitude to “JTI ARMENIA” CJSC
for sponsoring the publication of this volume

Մատենադարան
Մեսրոպ Մաշտոցի անվան հին ձեռագրերի ինստիտուտը և
«Մատենադարանի բարեկամներ» բարեգործական հիմնադրամը
երախտագիտություն են հայտնում «ՋԵՅ ԹԻ ԱՅ ԱՐՄԵՆԻԱ» ՓԲԸ-ին
սույն հատորի հրատարակությանն աջակցելու համար

MATENADARAN
MESROP MASHTOTS INSTITUTE OF ANCIENT MANUSCRIPTS

BULLETIN OF MATENADARAN
35

Yerevan – 2023

МАТЕНАДАРАН
ИНСТИТУТ ДРЕВНИХ РУКОПИСЕЙ ИМЕНИ МЕСРОПА МАШТОЦА

ВЕСТНИК МАТЕНАДАРАНА
35

Ереван – 2023

ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ
ՄԵՍՐՈՂ ՄԱՇՏՈՑԻ ԱՆՎԱՆ ՀԻՆ ՁԵՌԱԳՐԵՐԻ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏ

**ԲԱՆԲԵՐ
ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԻ**

35

*Տպագրվում է Մեսրոպ Մաշտոցի անվան
Մատենադարանի գիտական խորհրդի որոշմամբ*

*Խմբագրական խորհուրդ՝ Գոհար Մուրադյան (գլխավոր խմբագիր), Վահան Տեր-
Ղևոնդյան, Կարեն Մաթևոսյան, Օլգա Վարդազարյան, Վահե Թորոսյան, Թեո վան
Լինտ, Արմեն Մովսեֆյան, Արտաշես Շահնազարյան, Գուրգեն Գասպարյան,
Արուսյակ Թամրազյան, Հայկ Համբարձումյան:*

*«Բանբեր Մատենադարանի» 35, Մեսրոպ Մաշտոցի անվան հին ձեռագրերի
ին-տ. Երևան, 2023, 320 էջ (ներդիր 8 էջ):*

ՎԱՐՂԱՆ ԴԵՎՐԻԿՅԱՆ (1964-2023)

Ապրիլի 13-ին 59 տարեկան հասակում կյանքից հեռացավ ՀՀ ԳԱԱ Մ. Աբեղյանի անվան գրականության ինստիտուտի տնօրեն, բանասիրական գիտությունների դոկտոր, Մատենադարանի գիտաշխատող և գիտխորհրդի անդամ Վարդան Դևրիկյանը: Նա որպես գիտնական ձևավորվել ու կայացել էր Մաշտոցյան Մատենադարանում:

Վարդան Դևրիկյանը ծնվել է 1964 թ. մայիսի 18-ին Վանաձոր քաղաքում, արձակագիր, հրապարակախոս Գևորգ Դևրիկյանի որդին էր: 1986 թ. ավարտել է Երևանի պետական համալսարանի բանասիրության ֆակուլտետը: 1989-ից աշխատանքի է անցել Մատենադարանում, և թեպետ հետագայում աշխատել է նաև այլ հաստատություններում, սակայն մշտապես, մինչև իր կյանքի վերջը եղել է Մատենադարանի գիտաշխատող:

Վարդան Դևրիկյանը 1990-1992 թթ. եղել է «Լուսավորիչ» թերթի գլխավոր խմբագիրը: 1993 թվականից աշխատել է Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնում, որպես «Էջմիածին» ամսագրի խմբագրի տեղակալ, 2000- 2009 թթ.՝ գլխավոր խմբագիր և Մայր Աթոռի Չեռագրատան վարիչ:

Վարդան Դևրիկյանն այն եզակի մտավորականներից էր, որը որպես ռազմաճակատային լրագրող և զինվոր մասնակցել է Արցախյան պատերազմին: Ունեցել է կապիտանի զինվորական կոչում: 1994 թ. մայիսի 28-ին նա պարգևատրվել է ՀՀ «Մարտական խաչ» երկրորդ աստիճանի շքանշանով:

Վարդան Դևրիկյանը 2009 թ. դեկտեմբերից եղել է ՀՀ ԳԱԱ Մ. Աբեղյանի անվան գրականության ինստիտուտի փոխտնօրեն, իսկ 2015 թ. մայիսից՝ ինստիտուտի տնօրեն:

Նրա հետազոտությունների ծիրը բավականին մեծ է, սակայն հիմնական

ուղղութիւններն են բանասիրութիւնը, հայ հին և նոր գրականութիւնը, ծիսական գրականութիւնը (հատկապէս «Գանձարան» ժողովածուն), հայ տպագրութեան պատմութիւնը և այլն: Նա հեղինակ է երեք տասնյակից ավելի գրքերի, բազմաթիւ գիտական հոդվածների և այլ հրատարակումների, որոնք լույս են տեսել հայերեն, ռուսերեն, անգլերեն, ֆրանսերեն և ռումիներեն լեզուներով:

Վարդան Դերիկյանի ուսումնասիրութիւնները, լինեն դրանք բանասիրական, գրականագիտական, պատմական թե արվեստագիտական, աչքի են ընկնում հայ միջնադարյան մատենագրական նյութի խորը իմացութեամբ, վերլուծական ինքնատիպ մոտեցումներով, շարադրման դերիկյանական գրավիչ ոճով: Համոզված ենք, որ նրա գիտական, ստեղծագործական հարուստ ժառանգութիւնն առանձին ուսումնասիրութեան նյութ է դառնալու:

Վարդան Դերիկյան՝ գիտնականը, քաղաքացին, հայրենիքի զինվորը, մի մարդ էր, որն իր մնայուն հետքն է թողել հայագիտութեան մեջ և որի պայծառ հիշատակը վառ կմնա նրան ճանաչողների սրտերում:

Կարեն Մաթևոսյան

Պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

ՎԱՐԴԱՆ ԴԵՎՐԻԿՅԱՆԻ ԱՇԽԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՑԱՆԿ

Գրքեր

1. Երուսաղեմի հայ ուխտավորը, Ս. էջմիածին, 1999, 74 էջ:
2. Լուսավորչի կանթեղը, Ս. էջմիածին, 2001, 40 էջ:
3. Սրբալույս Մյուռոն (Հ. Քյոսեյանի հեղինակակցությամբ), Ս. էջմիածին, 2001, 152 էջ:
4. Սուրբ էջմիածինը հայ մատենագրութիւնում (Հ. Քյոսեյանի հեղինակակցությամբ), առաջաբանը, նյութերի հավաքումը և ծանոթագրությունները, Ս. էջմիածին, 2003, 528 էջ:
5. Նարեկյան էջեր Սուրբ էջմիածնի ձեռագրերից, Ս. էջմիածին, 2003, 55 էջ:
6. Գանձարան հայ հին բանաստեղծութեան (Պ. Խաչատրյանի հեղինակակցությամբ), կազմեց և ծանոթագրեց, Երևան, 2003, 992 էջ:
7. Զսկսված և չավարտված պատերազմը, Երևան, 2004, 308 էջ:

8. *Կեչառիս - 1000* (Մ. Հասրաթյանի և Կ. Մաթևոսյանի հեղինակակցությամբ), (հայերեն, ռուսերեն, անգլերեն), Ս. Էջմիածին, 2004, 60 էջ:
9. *Պայծառակերպությունը և Վարդավառի տոները*, Երևան, 2006, 87 էջ:
10. *Էջեր հայոց պատմության*, Երևան, 2007, 100 էջ:
11. *Վարդանանք և հայ երիտասարդությունը*, Երևան, 2008, 92 էջ:
12. *Խորհրդավոր ընթրիք. հայկական ավանդույթից մինչև Լեոնարդո*, Երևան, 2008, 112 էջ:
13. *Սրբալույս Մյուռոն* (Հ. Քյուսեյանի հեղինակակցությամբ), Ս. Էջմիածին, 2008, 170 էջ:
14. *Գանձարան*, Գիրք Ա, ֆննական բնագիր, *Մատենագիրք Հայոց*, հ. ԺԳ, Անթիլիաս, 2008, 1-846 էջեր:
15. *Գանձարան*, Գիրք Բ ֆննական բնագիր, *Մատենագիրք Հայոց*, հ. ԺԳ, Անթիլիաս, 2008, 847-1618 էջեր:
16. *Թումանյանը և հայոց հոգևոր ավանդույթը* (հրատարակության է երաշխավորել ՀՀ ԳԱԱ Մ. Աբեղյանի անվան գրականության ինստիտուտը), Երևան, 2010, 120 էջ:
17. *Հայ գիրքը աշխարհի խաչմերուկներում*, Մասն Ա՝ *Վենետիկից Հոռոմ* (16-րդ դար), Երևան, 2012, 272 էջ:
18. *Հայ գիրքը աշխարհի խաչմերուկներում*, Մասն Բ՝ *Լվովից Ամստերդամ* (17-րդ դար), Երևան, 2014, 400 էջ:
19. *Ափից ափ լողացող սիրահար պատանու պատմությունը և «Ախթամարը»*, Երևան, 2014, 64 էջ:
20. *Չսկսված և չավարտված պատերազմը*, Երևան, 2014, 432 էջ:
21. *Սուրբ Էջմիածինը արվեստում*, Երևան, 2015, 192 էջ:
22. *Ոսկան վարդապետ Երևանցի. կյանքը և տպագրական գործունեությունը*, Երևան, 2015, 144 էջ:
23. *Լվովի հայկական տպագրության 400-ամյակը*, Երևան, 2016, 134 էջ:
24. *Հայ գիրքը աշխարհի խաչմերուկներում*, մասն Գ՝ *Սուրբ Ղազարից Սուրբ Էջմիածին* (18-րդ դար), Երևան, 2016, 480 էջ:
25. *Հայ մատենագիրները Հայոց գրի և Թարգմանչաց մասին* (Հ. Քյուսեյանի հեղինակակցությամբ), Երևան, 2019, 708 էջ:
26. *Սրբոց տոներին նվիրված գանձարանային կանոնները*, Ս. Էջմիածին, 2020, 472 էջ:
27. *Վասպուրականի արծիվը հայ գրականության անդաստանում*, Երևան, 2021, 376 էջ:

28. *Սրբալույս Մյուռոնը հայ մատենագրության մեջ (V-XIX դդ.)*, Ս. Էջմիածին, 2021, 360 էջ:
29. *Սուրբ Էջմիածնի տպարանի հիմնումը և գործունեությունը 18-րդ դարում (Շ. Դևրիկյանի հեղինակակցությամբ)*, Ս. Էջմիածին, 2022, 302 էջ:
30. *Святое Муро* (в соавторстве с А. Кесеяном), Св. Эчмиадзин, 2001, 60 с.
31. *Святое Муро*, Св. Эчмиадзин, 2008, 80 с.
32. *Тайная вечеря. От армянской традиции до Леонардо*, Ереван, 2008, 111 с.
33. *Transfiguration and the Feast of Vardavar*, Yerevan, 2006, 60 p.
34. *Holy Myron*, Echmiadzin, 2008, 75 p.
35. *The last Supper. From Armenian Tradition to Leonardo*, Yerevan, 2008, 112 p.
36. *La mystère de Saint Chrême* (avec Hakob Keusseyan), Saint Etchmiadzine, 2001.
37. *Voskan Vardapet Yerevantsi. Life and Typographic Activity*, Yerevan, 2015, 104 p.
38. *Armenian Pilgrims in Rome*, Yerevan, 2016, 128 էջ:

Գիտական հոդվածներ

1. «Մի էջ Էջմիածնի տպարանի պատմությունից», *Բանբեր Հայաստանի արխիվներ*, 1986, հմր. 1, էջ 147-152:
2. «Մի հին երգի ամբողջական բնագիրը», *ԲեՀ*, 1984, № 1, էջ 163-166:
3. «Շնորհալին Ալիշանի գնահատությամբ», *ԲեՀ*, 1990, № 2, էջ 138-142:
4. «Գրական ավանդույթը Ալիշանի տեղագրական գործերում», *Էջմիածին*, 1996, № 4, էջ 71-84:
5. «Սրբալույս Մյուռոն», *Էջմիածին*, 1996, № 1, էջ 90-96:
6. «Ս. Էջմիածինը Վենետիկի Մխիթարյանների ժԸ-ԺԹ դարերի գիտագրական ժառանգությունում», *Բազմավէպ*, 2001, Ս. Ղազար, էջ 129-138:
7. «Գրերի գյուտի Բալուի ավանդությունը», *Էջմիածին*, 2005, Ժ-ԺԱ, էջ 118-129:
8. «Պայծառակերպության պատկերագրության ձևավորման գրական սկզբնաղբյուրները», *Էջմիածին*, 2005, ԺԲ, էջ 14-27:
9. «Սրբոց Թարգմանչաց նվիրված գանձերը», *Էջմիածին*, 2005, № 1, էջ 35-46:

10. «Նոյյան տապանի մասունքը», *Էջմիածին*, 2007, Ը, էջ 27-43:
11. «Վարդանանք և հայոց եկեղեցին», *Էջմիածին*, 2007, ԺԱ, էջ 86-95:
12. «Հոգեգալստյան պատկերների խորհրդավոր ծերունին և շնագլուխը», *Էջմիածին*, 2007, ԺԲ, էջ 73-83:
13. «Սրբալույս մյուտոնը հայոց միջնադարում», *Էջմիածին*, 2008, Թ, էջ 74-83:
14. «Սրբալույս մյուտոնի ժողովրդական պաշտամունքը», *Էջմիածին*, 2008, Թ, էջ 84-87:
15. «Եկեղեցական տոների գանձարանային ընթացքը Ս. Ծննդից մինչև Հոգեգալուստ», *Էջմիածին*, 2009, Բ, էջ 105-119:
16. «Եկեղեցական ամառային տոների գանձարանային ընթացքը», *Էջմիածին*, 2009, Գ, էջ 148-158:
17. «Զիավոր սրբերի գանձարանային կանոնները», *ՊԲՀ*, 2010, № 3, էջ 117-128:
18. «Սուրբ Ծննդյան պատկերագրությունը և մատենագրական սկզբնաղբյուրները», *Էջմիածին*, 2010, Գ, էջ 93-103:
19. «Հայոց միջնադարի ազատագրական լեգենդը. մաս առաջին, Հայհոռմեական դաշինքը գրական սկզբնաղբյուրներում, Երևան», *Վէմ*, 2010, հուլիս-սեպտեմբեր, № 3 (31), էջ 81-99:
20. «Տերյանի՝ Վյաչեսլավ Իվանովին նվիրված բանաստեղծությունը», *Հումանիտար գիտությունների արդի հիմնախնդիրներ*, Երևան, 2011, էջ 13-19:
21. «Թագավորական իշխանությանը տրված բնորոշումները գանձերի բարեխոսական հայցվածներում», *Գրականագիտական հանդես*, Երևան, 2011, ԺԱ-ԺԲ, էջ 144-152:
22. «Կոստանդիանոսի վարֆի և Սուֆիասյանց տեսիլի հիշատակությունները «Գանձարան» ժողովածուում», *Աշտանակ հայագիտական հանդես*, Մատենադարան, Երևան, 2011, հ. Գ, էջ 65-92:
23. «Հայոց միջնադարի ազատագրական լեգենդը. մաս երկրորդ. Ներսես Մեծի մարգարեական կանխասացությունը և այլ տեսիլներ», *Վէմ*, Երևան, 2011, հունվար-մարտ, № 1(33), էջ 55-77:
24. «Հակոբ Մեղապարտի հինգ հրատարակությունները. տպագիր և ձեռագիր օրինակների համեմատական ֆննդություն», *Վէմ*, 2012, ապրիլ-հունիս, № 2 (38), էջ 152-179:
25. «Աստվածահայտնության գանձարանային կանոնը և պատկերագրությունը», *Գրականագիտական հանդես*, ԺԳ, Երևան, 2012, էջ 140-154:

26. ««Գանձարան» ժողովածուի «Համաւրէն Մարգարէիցն» կանոնը», *ԲՄ*, № 19, 2012, էջ 311-319:

27. «Մաշտոց ծիսարանի հնագույն խմբագրության վերհանումը», *էջմիածին*, 2013, ժ, էջ 115-121:

28. «Հայ սրբախոսական գրականության հմուտ հետազոտողը (Քնարիկ Տեր-Դավթյանի ծննդյան 90-ամյակի առթիվ)», *Պատմա-բանասիրական հանդես*, 2016, № 3, էջ 259-263:

29. «Հայր Առնոդ Ալիշանի գիտական և գրական ժառանգությունը», *ՊԲՀ*, 2021, N3, էջ 3-31:

Այլ հրատարակություններ

30. «Կյանքից հեռացավ հայ ձեռագրագիտության նահապետը (Արտաշես Մաթևոսյանի մասին)», *էջմիածին*, 2004, Բ-Գ, էջ 187-188:

31. «Սրբոց Թարգմանչաց եկեղեցական կանոնը», *Միջազգային գիտա-ժողով նվիրված Հայոց գրերի գյուտի 1600-ամյակին, Զեկուցումների ժողովածու, Երևան, 12- սեպտեմբերի, 2005 թ.*, Երևան, 2006, էջ 511-518:

32. *Մայր Յուզակ հայերէն ձեռագրաց Մաշտոցի անուան Մատենադարանի*, հ. Բ, Երևան, 2004, № 301-600 ձեռագրերի թեմատիկ, տեղանունների. անձնանունների, 11 «Գանձարանների» գանձերի սկզբնատողերի և հարակից այլ նյութերի ցանկերի կազմում, էջ 1473-1662:

33. *Մայր Յուզակ հայերէն ձեռագրաց Մաշտոցի անուան Մատենադարանի*, հ. Գ, Երևան, 2007, ցանկերի կազմում, էջ 1777-2002:

34. *Մայր Յուզակ հայերէն ձեռագրաց Մաշտոցի անուան Մատենադարանի*, հ. Դ, Երևան, 2008, ցանկերի կազմում, էջ 1465-1692:

35. *Մայր Յուզակ հայերէն ձեռագրաց Մաշտոցի անուան Մատենադարանի*, հ. Ե, Երևան, 2009, ցանկերի կազմում, էջ 1269-1472:

36. «Давтак Кертог», *Православная Энциклопедия*, т. 13, 2011, с. 612.

37. *Գանձեր Հայաստանի Ազգային գրադարանի. պատկերագիրք*, կազեց Ռ. Ղազարյան, ծանոթագրություններ Վ. Դերիկյանի, Երևան, 2012, էջ 90-97:

38. *Հայ գիրքը 1921-1930*, կազմողներ՝ Օ. Գյուլումյան, Ս. Գրիգորյան, նախաբանը Վ. Դերիկյանի, Երևան, 2012, էջ VII-XII:

39. *Ռաֆայել Իշխանյան, Հայ գրքի պատմություն*, հրատ. պատրաստեց Ա. Նիկողոսյանը, նախաբանը Վ. Դերիկյանի, Երևան, 2012, էջ 9-14:

40. «Католикос», *Православная Энциклопедия*, т. 32, 2013, сс. 42-48.

41. «Киракос Гандзакечи», *Православная Энциклопедия*, т. 34, 2014, сс. 80-82.

42. «Рипсимия, Гаиания и 35 святых дев», *Православная Энциклопедия*, т. 60, 2016, сс. 8-12.

43. «Քրիստոսի անձեռակերտ պատկերի պատմության հայկական խմբագրությունները», *Արշալույս քրիստոնեության Հայոց*, (Գիտաժողովի նյութեր), Երևան, 2016, էջ 109-120:

44. «Հայ գրականության Մխիթարյանների կատարած պարբերաբանումները 19-րդ դարում», *Վենետիկի Մխիթարյան Միաբանություն-300 (Գիտաժողովի նյութեր)*, Երևան, 2017, էջ 431-444:

45. «Ժողովրդական հավատալիքները Ահարոնյանի «Մասիսը» ստեղծագործության մեջ», *Ավետիս Ահարոնյան. Միջազգային գիտաժողովի նյութեր, 2016 թ., դեկտեմբերի 15*, Երևան, 2017, էջ 104-118:

46. *Հայ գիրքը 1931-1940*, կազմողներ՝ Յ. Գյուլումյան, Ս. Գրիգորյան, առաջաբանը Վ. Գերիկյանի, Երևան, 2018, էջ VII-IX:

47. *Հովհաննես Թումանյանի երկերի լրակատար ժողովածու 10 հատորով*, հ. 2, Քառյակներ, բալլադներ, թարգմանություններ, ծանոթագրեցին Վ. Գերիկյանը և Վլ. Կիրակոսյանը, Երևան, 2018, էջ 528-555, 571-609, 626-663:

48. «Սերգեյ Սարիյան. Պատմաբանը և գրականության տեսաբանը», *Հայ գրականության երկու դարը*, գիրք 7, 2018, էջ 3-8:

49. *Հովհաննես Թումանյանի երկերի լրակատար ժողովածու 10 հատորով*, ծանոթագրեցին Վ. Գերիկյանը և Վլ. Կիրակոսյանը, հ. 3, *Բանաստեղծություններ*, էջ 2019, 524-580:

50. А. Арамян, Очерки истории Армяно-испанских литературных и культурных отношений V-XX вв., Предисловие Л. Варданян и В. Деврикияна, Ереван, 2019.

51. Հայր Ղևոնդ Ալիշան, *Նամականի*, հ. երկրորդ (1871-1889), աշխատասիրութեամբ՝ Հ. Վահան Ծ. Վարդապետ Օհանեանի, խմբագիր Վ. Գերիկյան, ծանոթագրություններ, Երևան, 2021, էջ 351-406:

52. Հայր Ղևոնդ Ալիշան, *Նամականի*, հ. երրորդ (1890-1901), աշխատասիրութեամբ՝ Հ. Վահան Ծ. Վարդապետ Օհանեանի, խմբագիր Վ. Գերիկյան, ծանոթագրություններ, Երևան, 2021, էջ 682-799:

53. «Իրաքի հայոց առաքելական թեմը», *Իրաքի հայերը. գիտաժողովի*

նյութեր (29-31 մայիս 2017), 2021, էջ 399-438:

54. «Սուրբ Էջմիածնի նպաստը Առաջին Հանրապետության արտաքին ֆաղափականությանը», Հայաստանի Ա հանրապետության 100-ամեակ. Գիտաժողովի նիւթեր (21-23 մարտ 2018), 2021, էջ 505-525:

55. «Եգիպտոսի հայոց թեմը», Եգիպտոսի, Սուլտանի եւ Եթովպիոյ հայերը, 1. Գիտաժողովի նիւթեր, 2022, էջ 111-166:

56. «Ованес Драсханакертци», Православная Энциклопедия, т. 52, 2023, с. 350.

57. Կարեն Մաթևոսյան (ծննդյան 65-ամյակի առթիվ), ՊԲՀ, 2023, № 2, էջ 334-341:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՄԱՏԵՆԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

ԳԷՈՐԳ ՏԷՐ-ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Մաշտոցեան Մատենադարանի ձեռագրական հաւաքածուները
(ժողովման պատմութեան համառօտ ուրուագիծ).....5

ՄԱՐԻՆԵ ՍԱՐԳՍՅԱՆ

Ղազար Ջահկեցու «Գիրք աղօթից»-ի 1742-1744 թթ.
տպագրված տարբերակները32

ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԱԶԳԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

ԿԱՐԵՆ ՄԱԹԵՎՈՍՅԱՆ

Ներսես Շնորհալու ծննդյան թվականն ըստ
իւր եղբորորդի Գրիգորի հիշատակարանի44

ԱՐՄԵՆ ՊԵՏՐՈՍՅԱՆ

Հայոց հնագոյն թաղման ծեսերը
(ըստ ազգածին ավանդության տվյալների).....56

ԶՈՀՐԱԲ ԳԵՎՈՐԳՅԱՆ

Պատեր և պարիսպներ. մասնավորի ու հանրայինի միջև
սահմանները Կիլիկյան Հայաստանի փառաբային միջավայրում.....68

ՀԱՅԿ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄՅԱՆ

Ինչո՞ւ, ե՞րբ և որքա՞ն են ուսում «Սասնա ծռեր»
էպոսում ու միջնադարյան գրականության մեջ. սնունդն ու ծեսը81

ՍԱՄՎԵԼ ՌԱՄԱԶՅԱՆ

Անի փաղափ կործանման մասին թուրքական
ավանդագրոյցը և դրա հայկական արմատները.....108

ՀԱՅԿԱԶ ԳԵՎՈՐԳՅԱՆ, ՀԵՆՐԻԿ ԽԱԶԱՏՐՅԱՆ

Մարդպետություն գործակալությունը և մարդպետ պաշտոնյան.....129

ԱՇՈՏ ՍԱՐԳՍՅԱՆ

Հայ պատմագրության ուսումնասիրման փաղափական դիտանկյան
ներածական հարցեր.....158

ԲԱՆԱՍԻՐՈՒԹՅՈՒՆ

ՌՈՒՋԱՆ ՊՈՂՈՍՅԱՆ

ԺԳ դարում ընդօրինակված
«Բանի Խմաստասիրաց»-ի շոք տարբեր բնագիր 189

ԱՐՎԵՍ

ՇՈՂԱԿԱԹ ԴԵՎՐԻԿՅԱՆ

Գրիգոր Նարեկացու տեսիլի պատկերագրությունը
(Մանրանկարներից մինչև Մխիթարյան
հայրերի հրատարակությունների փորագրանկարներ) 204

ԼՈՒՍԻՆԵ ԲԱՐՍԵՂՅԱՆ

«Հաղորդությունը» Թորոս սարկավազի և Թորոս Տարոնացու
մանրանկարներում 216

ՀՆԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

ԱՐՄԱՆ ՆԱԼԲԱՆԴՅԱՆ, ԳԻԱՆԱ ՄԻՐԻՋԱՆՅԱՆ

Սանահինի արհայական-իշխանական հանգստարանները
Ջաֆարյանների տապանատան հնագիտական
պեղումների համապատկերում 225

ՄԵՐԻ ՍԱՖԱՐՅԱՆ

Սրվելի վանական համալիրը
(2021-2022 թթ. պեղումների արդյունքները) 235

ՀՐԱՊԱՐԱԿՈՒՄ

ԱՐՏԱԿ ՄԱՂԱՅԱՆ

Արցախի բնակավայրերն ըստ Երուսաղեմի
ս. Հակոբյանց վանքի նվիրակի հաշվետումարի 252

ԳՐԱԵՈՍՈՒԹՅՈՒՆ

ԱՐՈՒՍՅԱԿ ԹԱՄՐԱԶՅԱՆ

Արամ Քերովբեան, *Ջայն Յանապատի. Եկեղեցական
երաժշտության բարեկարգումը ԺԹ. դարու վերջաւորութեան,*
Ակն ընկերակցութիւն, Փարիզ, 2017 271

ՄԱՀԱՆՈՍԱԿԱՆՆԵՐ

Տաթևիկ Մանուկյան, Գեվորգ Տեր-Վարդանյան (1951-2023)	294
Կարեն Մաթևոսյան, Վարդան Դեվրիկյան (1964-2023)	301
Լինա Պիրադովա, Հայդե Բուշնաուզեն (1939-2023)	309
 <i>ԲԱՆԲԵՐ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԻ հանդեսի հոդվածների</i> ձևավորմանը վերաբերող պահանջներ	311

CONTENTS
BIBLIOGRAPHY**Gevorg Ter-Vardanyan**

The Manuscript Collections of Mashtots Matenadaran 5

Marine Sargsyan

The Versions of the *Prayer Book* by Ghazar Jahkets'i
Printed in 1742–1744 32

HISTORY AND ETHNOGRAPHY**Karen Matevosyan**

The Date of Birth of Catholicos Nersēs Shnorhali
according to the Colophon of his Nephew Grigor 44

Armen Petrosyan

Funeral Rites of Earliest Armenians
(According to Ethnogenic Tradition) 56

Zohrab Gevorgyan

Walls and Fences: Boundaries between the Private
and Public in the Urban Environment of Cilician Armenia 68

Hayk Hambardzumyan

Why, When and How Much They Eat in the Epic
"Sasna Tsrer" and in Medieval Literature? Food and Ritual 81

Samvel Ramazyan

The Turkish Legend about the Destruction of the
City of Ani and its Armenian Roots 108

Haykaz Gevorgyan, Henrik Khachatryan

The Office of Mardpetut'yun and the Mardpet Official 129

Ashot Sargsyan

Introductory Issues Related to the Study of Armenian
Historiography from the Political Aspect 158

PHILOLOGY
Ruzan Poghosyan

- Four Different Copies of “Sayings of Philosophers”
from the 13th Century.....189

ART**Shoghakat Devrikyan**

- Iconography of Grigor Narekats‘i’s Vision
(From Miniatures to Engravings of Mekhitarists’ Publications).....204

Lusine Barseghyan

- Communion of the Apostles in the Miniatures
of T‘oros the Deacon and T‘oros Taronats‘i.....216

ARCHAEOLOGY**Arman Nalbandyan, Diana Mirijanyan**

- Sanahin as a Royal and Princely Cemetery.....225

Meri Safaryan

- The Monastery Complex of Srvegh (Results of excavations 2021–2022).....235

PUBLICATION**Artak Maghalyan**

- The Settlements of Artsakh according to the Donation
Book of the Saint James Monastery of Jerusalem.....252

BOOK REVIEW**Arusiak Tamrazian**

- Aram Kerobian, *A Voice in the Wilderness. Reform of the Church
Music in the Late 19th Century*, Paris, 1917.....271

OBITUARIES

- Tatevik Manukyan**, Gevorg Ter-Vardanyan (1951-2023).....294

- Karen Matevosyan**, Vardan Devrikyan (1964-2023).....301

- Lina Piradova**, Heide Buschhausen (1939-2023).....309

СОДЕРЖАНИЕ

БИБЛИОГРАФИЯ

Геворг Тер-Варданян

Рукописные собрания Матенадарана им. Маштоца..... 5

Марине Саргсян

Версии «Молитвенника» Казара Джахкеци,
напечатанная в 1742-1744 гг. 32

ИСТОРИЯ И ЭТНОГРАФИЯ

Карен Матевосян

Дата рождения католикоса Нерсеса Шнорали согласно
памятной записи его племянника Григора 44

Армен Петросян

Похоронные обряды
древнейших армян (по данным этногонического предания)..... 56

Зограб Геворгян

Стены и заборы: границы
между частным и общественным в городской
среде Киликийской Армении 68

Айк Амбарцумян

Почему, когда и сколько едят в эпосе «Сасунские удалцы»
и в средневековой литературе? Еда и ритуал 81

Самвел Рамазян

Турецкое предание о разрушении города
Ани и его армянские корни 108

Айказ Геворгян, Генрик Хачатрян

Ведомство *мардпетутюн*
и должность *мардпета* 129

Ашот Саргсян

Размышления об изучении армянской
историографии в политическом аспекте 158

ФИЛОЛОГИЯ

Рузан Погосян

Четыре разные рукописи
“Изречений философов” XIII века 189

ИСКУССТВО

Шогакат Деврикан

Иконография видения Григора Нарекаци
(от миниатюр до гравюр изданий Мхитаристов)..... 204

Лусине Барсеган

“Причащение апостолов” в миниатюрах Тороса Дьякона
и Тороса Таронаци..... 216

АРХЕОЛОГИЯ

Арман Налбандян, Диана Мириджанян

Санаин как царская и княжеская усыпальница..... 225

Мери Сафарян

Монастырский комплекс
Срвег (результаты раскопок 2021-2022 гг.)..... 235

ПУБЛИКАЦИЯ

Артак Магальян

Поселения Арцаха согласно книге пожертвований
иерусалимского монастыря свв. Иаковов..... 252

РЕЦЕНЗИЯ

Арусяк Тамразян

Арам Керобян, *Глас в пустыне. Реформа церковной
музыки в конце XIX века*, Париж, 2017..... 271

НЕКРОЛОГИ

Татевик Манукян, Геворг Тер-Варданян (1951-2023)..... 294

Карен Матевосян, Вардан Деврикан (1964-2023)..... 301

Лина Пирадова, Хайде Бушхаузен (1939-2023)..... 309

ԲԱՆԲԵՐ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԻ

Հատոր 35

BULLETIN OF MATENADARAN

Volume 35

ВЕСТНИК МАТЕНАДАРАНА

Том 35

Համակարգչային ձևավորումը և էջադրումը՝ Անահիտ Խանգաղյանի
Շապիկի ձևավորումը՝ Մարտիրոս Տոլմանեանի
Շապիկին՝ Ներսես Շնորհալի, Մանրուսմունք (Գրիմ), 1352 թ., ՄՄ 591
Սրբագրիչ՝ Արմինե Գրիգորյան
Հրատարակչական խմբագիր՝ Հայկ Համբարձումյան

Տպագրված է «ՔՈՓԻ ՓՐԻՆԹ» ՍՊԸ տպարանում

Ք. Երևան, Ներսիսյան 1

Զախսը՝ 70×100 1/16, տպագրական մամուլ՝ 20

տպաֆանակ՝ 150

Մատենադարան

Մեսրոպ Մաշտոցի անվան հին ձեռագրերի ինստիտուտի

հրատարակչական բաժին, ֆ. Երևան, Մաշտոցի պող. 53, հեռ. (010) 513033

publishing.matenadaran@gmail.com

Ամսագրի թվային տարբերակը՝

banber.matenadaran.am/download-category/բանբեր-մատենադարանի/